
JEZIKOVNI PRENOS PRI UČENJU SORODNIH JEZIKOV (NA PRIMERU SLOVENŠČINE IN SRBOHRVAŠČINE¹⁾)

Sporazumevalna zmožnost, ki jo razvijemo v prvem jeziku (J1), je tudi podlaga za razvijanje sporazumevalne zmožnosti pri kasnejšem učenju tujih/drugih jezikov (JT/J2). V tem procesu pa pogosto prihaja do jezikovnega prenosa, tako pozitivnega kot negativnega. Na osnovi digitaliziranega korpusa usvajanja jezika, zgrajenega iz besedil pisnih izpitov iz znanja slovenščine, je bila narejena analiza negativnega jezikovnega prenosa med dvema najsorodnejšima jezikoma, srbohrvaščino (J1) in slovenščino (JT/J2). V članku je predstavljen del raziskave, ki se nanaša predvsem na sistemizacijo in tipe napak, nastalih zaradi takšnega prenosa. Iz analize napak je razvidno, katerim področjem moramo pri poučevanju slovenščine kot JT/J2 posvetiti posebno pozornost, ko imamo pred seboj govorce srbohrvaščine.

1 Učenje sorodnih jezikov

Pri učenju tujega/drugega jezika (JT/J2) si navadno pomagamo s svojim prvim jezikom (J1),² torej s pomočjo sporazumevalne zmožnosti, ki jo od rojstva dalje nadgrajujemo v J1, razvijamo tudi sporazumevalne zmožnosti v vseh JT/J2, ki se jih učimo kasneje. Pri tem pa (skoraj neizogibno) prihaja do jezikovnega prenosa oz. do prenašanja elementov enega jezikovnega sistema v drug jezikovni sistem (Filipović 1986). Pri učenju sorodnih jezikov je tak jezikovni prenos lahko pozitiven, omogoča namreč sporazumevanje že na začetni stopnji učenja jezika, hkrati pa tudi negativen,

---

¹ Glavni kriterij pri izbiri korpusa za raziskavo je bil pripadnost tvorcev izbranih besedil *srbohrvaškemu govornemu področju* (pri nekaterih avtorjih se pojavlja tudi termin *srednjejužnoslovanski jezikovni prostor*, gl. npr. Brozović 2001). Seveda s sociolingvističnega stališča obstajajo danes na tem področju trije standardni jeziki: bosanski, hrvaški in srbski, v zadnjem času pa se govori tudi o četrtem, črnogorskem (v članku so razvrščeni po abecednem redu). Vendar pa se v analiziranem gradivu ni pokazalo, da bi razlike med temi standardi vplivale na jezikovni prenos v slovenščino, zato pri označevanju jezika uporabljamo jezikoslovni termin *srbohrvaški jezik*.

² Prvi jezik (J1) je jezik, ki se ga človek nauči najprej, tuji jezik (JT) je jezik, ki se ga uči/nauči v procesu formalnega izobraževanja in ima v državi zares status tujega jezika, drugi jezik (J2) pa je jezik okolja, jezik, ki se ga posameznik uči/nauči poleg prvega ali za njim. S slednjima je povezano tudi razlikovanje med učenjem in usvajanjem jezika (Ferbežar 1999).

saj pri prenašanju elementov iz J1 v JT/J2 prihaja do napak, tj. odstopanj od norme ciljnega jezika (Ellis, po Pirih Svetina 2000). Zaradi podobnosti sistemov je te napake pri učenju sorodnih jezikov težko odpraviti in če jim pri poučevanju ne posvečamo dovolj pozornosti, ostanejo trajne (Požgaj Hadži 2000). Za njihovo prepoznavanje in odpravljanje je pri pouku priporočljiva komunikacijsko-kontrastivna metoda, katere glavni cilj je, na eni strani razvijanje različnih jezikovnih spretnosti (poslušanje, govorjenje, branje, pisanje, prevajanje), na drugi pa predstavitev jezikoslovnega gradiva v kontrastivnih tabelah, nastalih na osnovi kontrastivnih analiz jezikov v stiku (Požgaj Hadži in Benjak 2002). Iz rezultatov kontrastivnih analiz so namreč razvidne napake, ki nastajajo zaradi negativnega jezikovnega prenosa, na njihovi osnovi pa je možno izdelati tudi ustrezna didaktična gradiva, kot so kontrastivna slovnica, učbenik, vaje ipd.³

2 Slovenščina in srbohrvaščina v stiku

Slovenščina in hrvaščina oz. celotno srbohrvaško govorno področje sta v intenzivnejšem stiku od začetka 20. stoletja, ko sta se znašli v skupni državi in je vse do osamosvojitve leta 1991 tedanja srbohrvaščina (zlasti srbski jezikovni standard) izpodrivala slovenščino iz pomembnih družbenih sfer, kot so zvezna zakonodaja, diplomacija, vojska in celo nekateri množični komunikacijski mediji, simbolično pa je bila prisotna tudi v šolstvu (Stabej 2003). Z osamosvojitvijo je slovenščina dobila status uradnega jezika v Sloveniji in srbohrvaščina se je, tudi zaradi negativnega predznaka, ki izvira iz prejšnjih obdobj, zelo hitro umaknila iz javnega življenja. Tako so jezikovni standardi srbohrvaškega govornega prostora, tj. bosanski, hrvaški in srbski, uradno postali tuji jeziki, vendar pa jezikovni stiki ostajajo, zlasti s sosednjo hrvaščino, ki je v Sloveniji od leta 2000 eden od izbirnih predmetov v zadnjem triletju devetletne osnovne šole.⁴

V jezikoslovju se je v zadnjih letih pisalo predvsem o jezikovnem prenosu iz slovenščine (J1) v (zlasti) hrvaščino (JT/J2),⁵ medtem ko je bilo raziskav jezikovnega prenosa iz srbohrvaščine, tj. bosanščine, črnogorščine, hrvaščine, srbsčine, (J1) v slovenščino (JT/J2) zelo malo,⁶ čeprav se lektorji na različnih tečajih slovenščine kot JT/J2 in na izpitih iz znanja slovenščine pogosto srečujejo s tem problemom. To je bila glavna spodbuda za obširnejšo raziskavo tega, do sedaj slabo raziskanega področja, ki je bila izpeljana na osnovi korpusa pisnih izpitov iz znanja slovenščine kot JT/J2 v okviru diplomskega dela (Balažic 2001). V članku je predstavljen del raziskave, ki se nanaša predvsem na sistemizacijo in tipe napak, nastalih zaradi negativnega jezikovnega prenosa.⁷

³ Primer kontrastivnega didaktičnega gradiva so npr. kontrastivni učbenik za učenje hrvaščine *Vježbe iz hrvatskog ili srpskog jezika I* (1990) ter modeli fonetičnih korekcij na CD-ROM-u in v knjigi *Hrvaščina in slovenščina v stiku/Hrvatski i slovenski u kontaktu* (2002) avtorice Vesne Požgaj Hadži.

⁴ Trenutno se predmet izvaja v dveh OŠ v Mariboru in eni v Ljubljani, z naslednjim šolskim letom pa naj bi z delom začelo še več skupin. Več o učnem načrtu gl. npr. v Požgaj Hadži in Benjak 2002.

⁵ Več o tem npr. Požgaj Hadži 2002.

⁶ Na to temo je napisanih le nekaj člankov, npr. Požgaj Hadži in Ferbežar 2001.

⁷ V nadaljnjih raziskavah bi bilo treba sistematično raziskati tudi pozitivni jezikovni prenos, ki je pri sorodnih jezikih prav gotovo eden osnovnih komunikacijskih postopkov, vsaj na začetni stopnji učenja jezika.

3 Problem in cilji raziskave

Raziskava je zajela dve področji teorije učenja JT/J2: jezikovni prenos ter razlikovanje učenja in usvajanja jezika (gl. op. 2). Glavni cilji raziskave so namreč bili: a) v analiziranem gradivu določiti tipe napak, ki nastajajo zaradi negativnega jezikovnega prenosa iz J1 (srbohrvaščina) v JT/J2 (slovenščina); b) ugotoviti morebitno pojavljanje različnih vrst napak pri tem prenosu in c) ugotoviti morebitno pojavljanje različnih tipov napak pri različnih skupinah⁸ kot posledico razlik med učenjem in usvajanjem jezika. Zaradi obsežnosti raziskave sta v članku predstavljena le prva dva problema, povezana z jezikovnim prenosom.

4 Korpus

Korpus je zgrajen iz 138 pisnih testov za izpit iz aktivnega znanja slovenščine, ki so ga kandidati opravljali v Izpitnem centru Centra za slovenščino kot drugi/tuji jezik med letoma 1998 in 2000.⁹ Pisni test sestavljajo vaje za preverjanje slušnega razumevanja ter slovnične (zlasti oblikoslovne in skladenjske), leksikalne (frazologija) in besedilne zmožnosti (tvorjenje besedila na izmed treh možnosti izbrano temo). V analizo je vključeno le samostojno tvorjeno besedilo, prosti spis na določeno temo (npr. Moj prijatelj, Kuharski recept, Življenje v mestu ipd.), ker izhajam iz tega, da se jezikovni prenosi najizraziteje pokažejo v samostojnem delu in tudi na vseh ravneh, razen, seveda, na glasoslovni. Seveda pa ima tak izbor tudi pomanjkljivosti. Ena od teh je prav gotovo ta, da lahko v jezikovni komunikaciji tvorec besedila zaradi svoje strateške zmožnosti izbere obliko, ki jo najbolj pozna, in se izogne tistim, ki jih (še) ne obvlada. Upoštevati pa je treba tudi ne ravno spodbudne okoliščine nastajanja besedil (testiranje znanja jezika kot pogoj za integracijo v tuje okolje).

Vsa besedila so bila prenesena v elektronsko obliko in predstavljajo jezik v točno določeni rabi, tako da lahko govorimo o digitaliziranem specializiranem korpusu,¹⁰ natančneje o korpusu usvajanja jezika (*learner corpus*), ki ima tudi označene oz. kodirane napake.¹¹ Takšni korpusi dajejo kontrastivni analizi nove razsežnosti, saj omogočajo, za razliko od tradicionalne analize napak, ki je temeljila predvsem na

⁸ Testi so bili v raziskavi razdeljeni v tri skupine glede na izobrazbo njihovih tvorcev: v prvi skupini so tisti z zaključeno osnovno ali srednjo izobrazbo, v drugi z visoko, tretjo pa tvorijo bodoči študenti.

⁹ Analizirani pisni testi so narejeni po tedaj veljavnem programu *Slovenščina za hrvaško/srbsko govoreče*, ki je bil sprejet leta 1988 in popravljen leta 1992. Ta program je vključeval samo govorce hrvaškega oz. srbskega jezika in je omogočal samo tekoče sporazumevanje za osebne potrebe, izključeval pa je govorce drugih jezikov in zoževal sporazumevalno zmožnost. Zaradi teh pomanjkljivosti in nenazadnje tudi zaradi novega statusa slovenščine v novi državi (uradni jezik v Republiki Sloveniji) je bil konec leta 2000 sprejet nov program *Slovenščina za tujce*, ki je nastal na podlagi raziskovalnih projektov *Prenova standardov znanja slovenščine kot drugega/tujega jezika* in *Strokovna nadgradnja testiranja aktivnega znanja slovenskega jezika*. Program sta pripravili Ina Ferbežar in Nataša Pirih Svetina. Več o tem v Ferbežar in Pirih Svetina 2002.

¹⁰ Več o korpusih in korpusnem jezikoslovju npr. v Gorjanc 2002.

¹¹ Korpus zaenkrat ni kodiran po splošno veljavnih kriterijih, kot je npr. SGML (Standard Generalised Markup Language), ki določa osnovno in najbolj natančno definirano stopnjo računalniškega zapisa strukture besedil (Erjavec 1996/97), zato ni splošno uporaben. Več o korpusih usvajanja jezika npr. v Granger 1998.

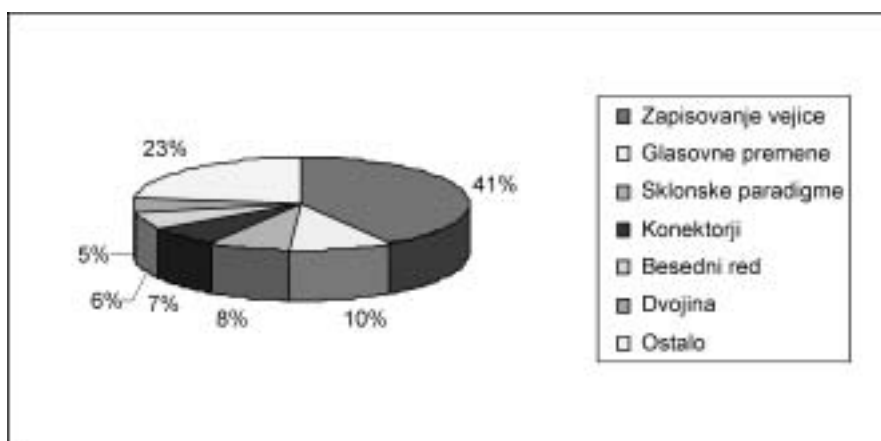
iskanju napak, preučevanje tudi drugih značilnosti usvajanja jezika, kot so npr. pogostnost rabe določenih jezikovnih vzorcev ciljnega jezika in njihovo pretirano (*overuse*) ali premajhno (*underuse*) rabo glede na govorce J1, strategije izogibanja (*avoidance strategies*), ki preprečujejo celosten razvoj izraznih možnosti, ugotavljanje področij, na katerih govorci JT/J2 (ne) dosežejo performance govorcev J1 itd. (Leech 1998).

Analiza besedil je bila izvedena s posebnimi aplikacijami za Microsoft Word in z računalniškim programom MonoConc 95 1.5B, ki je eden izmed številnih programov za ugotavljanje pogostnosti posameznih besed in določanje konkordanc, tj. seznama vseh pojavitev določene besede z njenim besednim okoljem v računalniškem korpusu besedil.

5 Rezultati analize

5.1 Najpogostejše napake

Kot je že omenjeno, je raziskava zajela negativni jezikovni prenos iz srbohrvaščine (JT) v slovenščino (J1) oz. analizo napak, ki nastajajo zaradi takšnega prenosa. Napake so se pojavljale na vseh jezikovnih ravneh, kot je bilo pričakovati, predvsem na tistih mestih, kjer se jezikovna sistema razlikujeta. Vseh napak v analiziranem gradivu je bilo 1045. V nadaljevanju so predstavljene najpogostejše napake, tj. tiste, ki imajo v korpusu pogostost več kot 52 pojavitev (5 %). To so: napake pri zapisovanju vejice (427), glasovnih premenah (103), sklanjatvenih vzorcih (87), rabi konektorjev (70), stalnem besednem redu (61) in dvojini (54). V grafikonu 1 so prikazane tudi v odstotkih.

Grafikon 1: Najpogostejše napake pri negativnem jezikovnem prenosu.

5.1.1 Napake pri glasovnih premenah

V analiziranem gradivu se iz srbohrvaščine v slovenščino najpogosteje prenašajo naslednje glasovne premene:

- a) premene po zvonečnosti, ki se v srbohrvaščini zaradi morfonološkega pravopisa tudi zapisujejo, v slovenščini pa se zaradi morfološkega pravopisa (z redkimi izjemami, npr. *mož – moški*) samo izgovarjajo (npr. shr. *nizak, niska*, slov. *nizek, nizka*) (6)

(6) *gdo, nisko, opčutek, teško, s gobami* nam. slov. *kdo, nizko, občutek, težko, z gobami*

- b) vokalizacija, ki je v srbohrvaščini povzročila, da se je *-l* na koncu nekaterih besed ali zlogov vokaliziral v *-o*, v slovenščini pa se to ni zgodilo (npr. shr. *posao, mio, igrao*, slov. *posel, mil, igral*);¹² v analiziranem gradivu prihaja do prenosa v paradigmah deležnikov na *-l* moškega spola (7)

(7) *delo, spremenio, učio, vidio, živeo* nam. slov. *delal, spremenil, učil, videl, živel*

- c) izpadanje podvojenih soglasnikov ali soglasnikov v soglasniškem sklopu (na meji osnove in končnice ter na meji osnove in pripone), ki se v srbohrvaščini tudi zapisuje, v slovenščini pa obstaja ta premena le v izgovoru (npr. shr. *iza*, slov. *izza*) (8)

(8) *lasnik, odaja, otujenost, rastavišče* nam. slov. *lastnik, oddaja, odtujenost, razstavišče*

- č) zev oz. sklop dveh samoglasnikov na stiku morfemov ali v korenu besede, med katera se zaradi lažje izgovorjave vriva *j*, in sicer v srbohrvaščini tudi v zapisu, v slovenščini samo v izgovoru (npr. shr. *materijal*, slov. *material*) (9)

(9) *ambijent, dijalog, pacijenti, varijante* nam. slov. *ambient, dialog, pacienti, variante*

5.1.2 Napake pri sklanjatvenih vzorcih samostalnikov in pridevnikov

Sklanjatveni vzorci so v srbohrvaščini in slovenščini pretežno prekrivni, zato je jezikovni prenos še intenzivnejši. Tabeli 1 in 2 prikazujeta, v katerih samostalniških in pridevniških¹³ paradigmah se sistema razlikujeta.

¹² Tu gre predvsem za razlike v zapisu, izgovorno sta si ta dva glasova precej blizu.

¹³ Navajam samo samostalniške in pridevniške sklanjatvene vzorce, saj je teh v analiziranem gradivu v primerjavi z zaimki in števniki precej več (76 %).

spol	ednina	množina
moški, srednji	/	R, D, M, O ¹⁴
ženski	T, O	R, D, M, O

Tabela 1: Razlike v samostalniških paradigmah.

spol	ednina	množina
moški	R, D, T, M	M, O
ženski	D, T, M, O	D, M, O
srednji	R, D, M,	D, M, O

Tabela 2: Razlike v pridevniških paradigmah.

V analiziranem gradivu se napake pojavljajo skoraj na vseh teh mestih. Pri samostalniških sklanjatvenih vzorcih se nista realizirala le O ed. ž. sp. in D mn. sr. sp., pri pridevniških pa D ed. m. sp., D in O mn. ž. sp ter M in O mn. sr. sp. Za zgled nava-jam nekaj primerov za moški (10), ženski (11) in srednji spol (12).

- (10) m. sp.: sam. mn. – (veliko) *prijatelja*, *krokodilima*, *s sosedima* nam. slov. (veliko) *prijatelj*, *krokodilom*, *s sosedi*; prid. edn. – (svog) *rojstnog* (kraja), *njegovog* (sina), *v stanovanjskom* (bloku) nam. slov. *rojstnega* (kraja), *njegovega* (sina), *v stanovanjskem* (bloku); prid. mn. – *v dobrim* (odnosima), *s svojim* (staršima) nam. slov. *v dobrih* (odnosih), *s svojimi* (starši)
- (11) ž. sp.: sam. edn. – (imam) *prijateljicu*, *pred bankom* nam. slov. (imam) *prijateljico*, *pred banko*; sam. mn. – (veliko ekoloških) *institucija*, (posledica njihovih) *odlučitvi*, (vsim) *nevarnostima*, *v težavam* nam. slov. (veliko ekoloških) *institucij*, (posledica njihovih) *odločitev*, (vsem) *nevarnostim*, *v težavah*; prid. edn. – *glavnoj* (jedi), (imam) *najboljšu* (prijateljicu), *po končanoj* (srednji šoli), *z govejom* (juho) nam. slov. *glavni* (jedi), *najboljšo* (prijateljico), *po končani* (srednji šoli), *z govejo* (juho); prid. mn. – *v različnim* (nevarnostima) nam. *v različnih* (nevarnostih)
- (12) sr. sp.: sam. mn. – (posledica njihovih) *dejanja* nam. slov. (posledica njihovih) *dejanj*; prid. mn. – *u velikim mestima* nam. *v velikih mestih*

¹⁴ Okrajšave: R = rodilnik, D = dajalnik, T = tožilnik, M = mestnik, O = orodnik.

5.1.3 Napake pri rabi konektorjev

V analiziranem korpusu se pojavljajo napake pri rabi relativnih ter nekaterih vezniških in prislovnih konektorjev,¹⁵ predvsem za izražanje relacije, protivnosti, vezalnosti, namere in časa.

- a) Srbohrvaški relativni konektor *koji* se namesto ustreznega *ki* v slovenščino prenaša kot konektor *kateri*, ki pa navadno stoji le v predložnih zvezah (primera 13, 14).

(13) *pri prijateljici kateri je nora za horoskopom* nam. *pri prijateljici, ki je nora na horoskop*

(14) *človek kateremu se največ dopade zimski turizem* nam. *človek, ki mu je najbolj všeč zimski turizem*

Podobno je tudi z drugimi relativnimi konektorji, npr. srbohrvaški konektor *gdje* se v slovenščino prenaša kot konektor *kam* nam. *kamor* (15), *što* pa kot *kaj* nam. *kar* (16) ipd.

(15) *kam greva midva tam želi in ona* nam. *kamor greva midva, tja želi tudi ona*

(16) *tisto kaj jaz naredim* nam. *tisto, kar jaz naredim*

- b) Srbohrvaška vezniška konektorja za izražanje protivnosti *a* in *ali* obstajata tako v srbohrvaščini kot v slovenščini, vendar se v protivnih priredjih z dvema vršilcema dejanja ali dvema različnima dejanjema v slovenščini uporablja vezniški konektor *pa*. To je tudi vzrok za napake (17, 18).

(17) *(policisti) so odšli, a mi smo se lotili pospravljanja* nam. *so odšli, mi pa smo se lotili pospravljanja*

(18) *tri sobe bi bile za družino, a četrta za gostje* nam. *tri sobe so bile za družino, četrta pa za goste*

- c) Srbohrvaški prislovni konektor *kad(a)* v slovenščini ustreza tako vezniškemu konektorju *ko* kot prislovnemu konektorju *kdaj*, ki pa se ločita v pomenu: prvi izraža sočasnost dejanja, drugi nedoločno časovnost. V analiziranem korpusu se najpogosteje pojavlja *kdaj* namesto *ko* (19, 20).

(19) *kdaj sem prišla v novo šolo nisem imala prijatelja* nam. *ko sem prišla v novo šolo, nisem imela prijateljev*

¹⁵ Tipologijo konektorjev, tj. elementov, ki imajo v besedilu povezovalno vlogo, povzemam po Velčić 1987, ki loči relativne (npr. oziralni zaimki *ki*, *kateri*, *kar*), vezniške (npr. *in*, *ali*, *ker*), prislovne (npr. *ampak*, *namreč*, *predvsem*, *nasprotno*, *prav tako*), frazeologizirane (npr. *v prvi vrsti*, *na eni strani*, *na primer*, *z drugimi besedami*, *ne glede na to*) in propozicionalne konektorje (npr. *to pomeni da*, *pomembno je da*, *ne smemo pozabiti da*, *moramo povedati da*). V analiziranem korpusu se pojavljajo le prvi trije tipi.

(20) *spoznala sva se kdaj sem prišel živeti v tisto hišo* nam. *spoznala sva se, ko sem prišel živet v tisto hišo*

č) V analiziranem gradivu se srbohrvaški prislovni konektor *kako* v nekaj primerih pojavlja kot konektor za izražanje namere (21). Takšna raba je v srbohrvaščini običajna, saj se s konektorjem *kako* izražata tako način kot namera, medtem ko se v slovenščini z njim izraža samo način.

(21) *točno odredijo njihovo turistično zmogljivost in infrastrukturo, kako bi zmanjšali to negativno stran turizma* nam. *točno določijo njihovo turistično zmogljivost in infrastrukturo, da bi zmanjšali to negativno stran turizma*

d) Srbohrvaški *i* ima dva različna pomena: je vezniški konektor za izražanje vezelnosti in modifikator. V slovenščini prvemu ustreza vezniški konektor *in*, drugemu pa členek *tudi*. Zaradi semantične bližine se namesto modifikatorja v analiziranem korpusu pogosto pojavlja konektor *in* (22, 23).

(22) *zraven dobre hrane, gre in dobra pijača* nam. *k dobri hrani gre tudi dobra pijača*

(23) *kam greva midva tam želi in ona* nam. *kamor greva midva, tja gre tudi ona*

5.1.3.1 Napake pri zapisovanju vejice

S konektorji so povezane tudi napake, ki so v analiziranem korpusu najpogostejše, to so napake pri zapisovanju vejice. Do teh napak prihaja zaradi razlik v pravopisnih pravilih za zapisovanje vejice v priredno in podredno zloženih povedih. V slovenščini se namreč deli večstavčnih povedi obvezno ločijo z vejico, ki navadno stoji pred konektorjem, v srbohrvaščini pa le protivno in sklepalno priredje ter inverzne povedi, torej tiste, ki se namesto z glavnim stavkom začnejo s konektorjem odvisnega stavka. Zato je v srbohrvaških besedilih vejic precej manj, pravilo pa se prenaša tudi v slovenščino (primeri 1–5).¹⁶

(1) ... kuharska pomočnica. Hrano ne kuham jas [[0]] ampak ta glavna kuharica 0 ki dela do p...

(2) ...i v osnovno šolo. Že takrat sam vedel [[0]] da bo to moj najboljši prijatelj. Glede ...

(3) ... naši družbi niso pogoste. Vprašanje je [[0]] kako bo tvojo odločitev sprejelo okolje ...

¹⁶ Analiza zapisovanja vejice je izvedena z računalniškim programom MonoConc 95 1.5B. Manjkajoče vejice so označene z ničlo v oglatem oklepaju, levo in desno od njih pa so besede iz konkretnega konteksta (konkordance).

- (4) ...o živi športsko. Ima ženo in eno hčerko [[0]] ki je stara 11 let. Jaz imam mojega pr...
- (5) ... pomnim. Vedno sem želela imeti sestrico [[0]] s katero bi se lahko pogovarjala o živl...

Vzrok za takšno število napak pri zapisovanju vejice pa so prav gotovo tudi okoliščine nastajanja besedila, saj so tvorci besedil zaradi časovne omejenosti in stresnosti situacije verjetno bolj pozorni predvsem na samo ubeseditev sporočila, zato so na pravopisna pravila dostikrat manj pozorni.

5.1.4 Napake pri stalnem besednem redu

Pri besednem redu se najpogosteje pojavljajo napake, ki nastajajo zaradi a) razlik med jezikoma v mestu naslonk v stavku in b) razlik v naslonskem nizu. V srbohrvaškem jeziku naslonke navadno stojijo za prvo naglašeno besedo v stavku,¹⁷ v slovenščini za prvim stavčnim členom, v zloženih povedih pa za veznikom ali na prvem mestu, če veznika ni. Zaradi teh razlik nastajajo napake, najpogosteje pri pomožnem glagolu *biti* (23–25), pa tudi pri drugih nepolnopomenskih glagolih (26, 27).

- (23) *v velikih mestih ceste so umazane* nam. *v velikih mestih so ceste umazane*
- (24) *vse so to moji sosedge* nam. *vse to so moji sosedge*
- (25) *ko sem prišla v Ljubljano moja mamica je bila sama doma* nam. *ko sem prišla v Ljubljano, je bila moja mamica sama doma*
- (26) *zavedam se da risanje imam najrajše* nam. *zavedam se, da imam risanje najraje*
- (27) *ker pogosto imamo* v oddaji tudi kakšne goste iz tujine nam. *ker imamo* v oddaji pogosto tudi kakšne goste iz tujine

V naslonskem nizu so najpogostejše napake v pozicioniranju povratnega zaimka *se* ob zaimku v dajalniku. V srbohrvaščini stoji povratni zaimek *se* za osebnim zaimkom v dajalniku, v slovenščini pa pred njim. Pravilo se iz srbohrvaščine prenaša v slovenščino (28, 29).

- (28) *zdele so mi se zelo zabavne* nam. *zdele so se mi zelo zabavne*
- (29) *vaše vprašanje nam se zdi najbolj zanimivo* nam. *vaše vprašanje se nam zdi najbolj zanimivo*

V srbohrvaščini se pri povratnih glagolih v pretekliku 3. osebe ednine izpušča pomožni glagol (glagolska naslonka) *je*. V slovenščini to ni možno, a se pravilo pri učenju jezika prenaša iz J1 (30, 31).

¹⁷ Ta tendenca je tako močna, da lahko (predvsem v hrvaškem standardu) enklitika razdeli celo besedno zvezo, npr. shr. *profesorica je engleskog jezika*, slov. *je profesorica angleškega jezika*. Seveda je tak besedni red stilno zaznamovan.

- (30) *mi se sreča osmehnila* nam. *se mi je sreča nasmehnila*
 (31) *on se z našim predlogom takoj strinjal* nam. *on se je z našim predlogom takoj strinjal*

5.1.5 Napake pri dvojinjskih vzorcih

Srbohrvaščina in slovenščina se razlikujeta tudi v slovničnem številu, srbohrvaščina pozna namreč samo dve števili: ednino in množino, medtem ko je posebnost slovenščine še dvojina. Napake nastajajo tako pri samostalniki in pridevniki (32, 33) kot pri glagolih (34, 35).

- (32) *dve slovenske gramatike* nam. *dve slovenski slovnici*
 (33) *kot da sva stari znanci* nam. *kot da sva stara znanca*
 (34) *smo se poročili* nam. *sva se poročila*
 (35) *oba otroka se ukvarjajo* nam. *oba otroka se ukvarjata*

5.2 Vrste napak¹⁸

Kot je že iz zgornjih primerov razvidno, vzroki za nastajanje napak v analiziranem gradivu niso vedno enaki. Izkazalo se je, da pri negativnem jezikovnem prenosu iz srbohrvaščine (J1) v slovenščino (JT) nastajata dve vrsti napak: a) napake, ki nastajajo zaradi razlik med jezikovnima sistemoma, in b) napake, ki nastajajo zaradi prenašanja jezikovnih vzorcev s pomočjo dobesednega prevajanja.

Zaradi razlik med jezikovnima sistemoma nastajajo napake pri zapisovanju vejice (npr. *vprašal me je(,)* ali *se lahko pogovarja z mano*) in glasovnih premen (npr. *odaja* nam. *oddaja*), napake pri sklanjatvenih vzorcih (npr. *s svojim staršima* nam. *s svojimi starši*) in dvojinjskih oblikah (npr. *smo se videla* nam. *sva se videla*), pri stalnem besednem redu (npr. *pred odhodom nasmehnila se mi je sreča* nam. *pred odhodom se mi je nasmehnila sreča*) in vezljivosti (npr. *nisem nora za horoskopom* nam. *nisem nora na horoskop*) ter pri besedotvorju (*osmehnila* nam. *nasmehnila*).

Napake, nastale zaradi prenašanja vzorcev s pomočjo dobesednega prevajanja, se kažejo zlasti pri konektorjih (gl. primere 13–16, 19, 20, 22, 23), še bolj pa pri besednih zvezah (*še ne delam, ampak grem v šolo* nam. *še ne delam, ampak hodim v šolo*, *jaz se kličem XY* nam. *imenujem selime mi je XY*, *svobodni čas* nam. *prosti čas*). V tem smislu so problematične tudi besedne zveze z glagolskima primitivoma *biti* in *imeti* (npr. *pogledam če ima pajčevine* nam. *pogledam, če je (kakšna) pajčevina*).

¹⁸ V teoriji obstajajo različne tipologije jezikovnih napak, s pomočjo katerih ugotavljamo njihov izvor. Napake, nastale zaradi negativnega jezikovnega prenosa, nekateri (npr. Lott) dalje delijo na a) napake po analogiji, ki nastanejo zaradi podobnosti besed v J1 in JT, b) prenos v strukturi (interference) in c) medjezikovno-znotrajjezikovne napake, ki nastanejo zaradi nerazlikovanja strukture v J1. Več o tem v Pirih Svetina 2000 in 2003.

6 Sklep

V članku so predstavljeni najpogostejši tipi napak, nastalih zaradi negativnega jezikovnega prenosa med dvema najsorodnejšima jezikoma, srbohrvaščino, tj. bosanščino, črnogorščino, hrvaščino, srbščino, (J1) in slovenščino (JT/J2), ter vrste napak, ki se pojavljajo v za raziskavo namensko zgrajenem korpusu. Besedilni korpus sestavljajo pisni izpiti iz znanja slovenščine. Besedila so zapisana v elektronski obliki, tako da lahko govorimo o specializiranem korpusu, natančneje o korpusu usvajanja jezika, napake, tj. odstopanja od norme ciljnega jezika, pa kodirane.

Napake se v analiziranem korpusu pojavljajo na vseh jezikovnih ravneh, predvsem na tistih mestih, kjer se jezikovna sistema razlikujeta. Med vsemi so najpogostejše napake pri

- a) zapisovanju vejice,
- b) glasovnih premenah (zlasti premenah po zvonečnosti, vokalizaciji *l* v *o*, izpadanju soglasnikov in vrivanju črke *j* med dva samoglasnika),
- c) samostalniških in pridevniških sklanjatvenih vzorcih,
- č) rabi relativnih, vezniških in prislovnih konektorjev za izražanje relacije, protivnosti, vezalnosti, namere in časa,
- d) stalnem besednem redu (predvsem pri položaju naslonk v stavku ter pri zapovrstju naslonk v naslonskem nizu) in
- e) dvojini, ki je srbohrvaščina niti ne pozna.

V analiziranem gradivu se kažeta dva tipa napak:

- 1) napake, ki nastajajo zaradi razlik med jezikovnima sistemoma, torej napake pri zapisovanju vejice, sklanjatvenih vzorcih, stalnem besednem redu itd.;
- 2) napake, ki nastajajo zaradi prenašanja jezikovnih vzorcev s pomočjo dobesednega prevajanja, npr. prevajanje konektorja *kad* v slov. *kdaj* nam. *ko*, dobesedno prevajanje besednih zvez, npr. *še ne delam, ampak **grem** v šolo* nam. *še ne delam, ampak **hodim** v šolo*.

Iz analize napak je razvidno, katerim področjem moramo pri poučevanju slovenščine kot JT/J2 posvetiti posebno pozornost, ko imamo pred seboj govorce srbohrvaščine, tj. bosanščine, črnogorščine, hrvaščine, srbščine, na osnovi te analize pa bi bilo v prihodnosti treba izdelati ustrezna didaktična gradiva, kot so različne vaje za odpravljanje omenjenih napak, kontrastivni učbeniki, specializirani slovarji s seznamom najproblematicnejših besed za to skupino govorcev itd. Znano je, da je napake, nastale zaradi negativnega jezikovnega prenosa, težko odpraviti, zato jim moramo pri učenju/poučevanju sorodnih jezikov posvetiti posebno pozornost.

Kot sem že v uvodu omenila, je bilo to področje do sedaj slabo raziskano, maloštevilne raziskave, vključno s to, pa so še precej tradicionalne, osredotočene predvsem na analizo napak. Tako še vedno ostaja povsem neraziskano področje besediloslovja, nove možnosti raziskovanja pa odpira tudi korpusno jezikoslovje, v konkretnem primeru korpusi usvajanja jezika, ki omogočajo različna, zlasti kvantitativna raziskovanja, kot

so npr. ugotavljanje pogostnosti rabe določenih jezikovnih vzorcev ciljnega jezika, odkrivanje strategij izogibanja itd. Torej, izzivov je nešteto, samo še lotiti se jih treba.

Literatura

Balažic, Tatjana, 2001: *Negativni jezikovni prenos pri učenju sorodnih jezikov. Diplomaska naloga*. Ljubljana: Filozofska fakulteta.

Barić, Eugenija, et. al., 1995: *Hrvatska gramatika*. Zagreb: Školska knjiga.

Brozović, Dalibor, 2001: Lingvistički nazivi na srednjojužnoslavenskom području. Svein Mønnesland (ur.): *Jezik i demokratizacija*. Sarajevo: Institut za jezik. 25–32.

Erjavec, Tomaž, 1996/97: Računalniške zbirke besedil. *Jezik in slovstvo* 42/2–3. 81–95.

Ferbežar, Ina, 1999: Merjenje in merljivost v jeziku. Na stičišču jezikoslovja in psihologije: nekaj razmislekov. *Slavistična revija* 47/4. 417–436.

Ferbežar, Ina in Pirih Svetina, Nataša, 2002: *Izobraževalni programi. Izobraževanje odraslih. Slovenščina za tujce*. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.

Filipović, Rudolf, 1986: *Teorija jezika u kontaktu*. Zagreb: JAZU.

Gorjanc, Vojko, 1998: Konektorji v slovničnem opisu znanstvenega besedila. *Slavistična revija* 46/4. 367–388.

Gorjanc, Vojko, 2002: *Jezikoslovna načela gradnje računalniških besedilnih zbirk strokovnih jezikov. Doktorska disertacija*. Ljubljana: Filozofska fakulteta.

Granger, Sylviane (ur.), 1998: *Learner English on Computer*. London, New York: Longman.

Leech, Geoffrey, 1998: Learner corpora: what they are and what can be done with them. Granger, Sylviane (ur.): *Learner English on Computer*. London, New York: Longman. xiv–xx.

Pirih Svetina, Nataša, 2000: *Razvoj jezikovne zmožnosti pri usvajanju slovenščine kot drugega jezika. Doktorska disertacija*. Ljubljana: Filozofska fakulteta.

Pirih Svetina, Nataša, 2003: Napaka v ogledalu procesa učenja tujega jezika. *Jezik in slovstvo* 48/2. 17–26.

Požgaj Hadži, Vesna, 1997: Hrvatski i slovenski jezik u kontrastivnom pristupu. Damjanović, Stjepan in Nemeč, Krešimir (ur.): *Prvi hrvatski slavistički kongres. Zbornik radova*. Zagreb: Hrvatsko filološko društvo. 365–372.

Požgaj Hadži, Vesna, 2000: Komunikacijsko-kontrastivni sustav učenja srodnih jezika. Spasov, Aleksandar et al. (ur.): *Makedonsko-slovenečki naučen sobir. Jazičnite, literaturnite i kulturnite relaciji megu Makedonija i Slovenija*. Skopje: Filološki fakultet Blaže Koneski. 155–170.

Požgaj Hadži, Vesna, 2002: *Hrvaščina in slovenščina v stiku/Hrvatski i slovenski u kontaktu*. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.

Požgaj Hadži, Vesna in Benjak, Mirjana, 2002: Nastavni program za hrvatski jezik u reformiranoj slovenskoj osnovnoj školi. Stolac, Diana, Ivanetić, Nada in Pritchard, Boris (ur.): *Primijenjena lingvistika u Hrvatskoj: izazovi na početku XXI. stoljeća*. Zagreb – Rijeka: HDPL. 453–464.

Požgaj Hadži, Vesna in Ferbežar, Ina, 2001: Tudi to je slovenščina. Orel, Irena (ur.): *37. seminar slovenskega jezika, literature in kulture*. Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik. 57–68.

Simić, Radoje, 2001: *Srpska gramatika I, II*. Beograd: Naučno društvo za negovanje i proučavanje srpskog jezika.

Stabej, Marko, 2003: Slovenščina: kaj še ostane velikim? *Lětopis* 50/1. 60–72.

Toporišič, Jože, 1992: *Enciklopedija slovenskega jezika*. Ljubljana: Cankarjeva založba.

Toporišič, Jože, 2000: *Slovenska slovnica*. Maribor: Obzorja.

Velčić, Mirna, 1987: *Uvod u lingvistiku teksta*. Zagreb: Školska knjiga.

Viri

Testi za izpit iz aktivnega znanja slovenščine (1998–2000).